

IZRAEL ODAJE POČAST ŠVEDSKOM DIPLOMATI

Raulu Valenbergu

**KOJI JE ZA VREME RATA SPASAVAO JEVREJE, A
POTOM ZAVRŠIO U ZATVORU KGB-a
OTKAZAN POZIV PREDSEDNIKU MAĐARSKOG
PARLAMENTA**

Iz domaće i strane štampe

Predsednik Kneseta Ruven Rivlin povukao je poziv svom mađarskom kolegi da dođe na skupštinsku ceremoniju, koja će se održati u julu mesecu u čast švedskog diplomate Raula Valenberga koji je spasavao Jevreje u Drugom svetskom ratu.

Do ovoga je došlo u znak protesta zbog učešća predsednika mađarskog parlamenta na odavanju počasti pronacističkom piscu Jožefu Njiru, koji je podržavao mađarskog diktatora i Hitlerovog saveznika Mikloša Hortija kao i Ferencu Salašija, lidera brutalnog režima koji su uspostavili nacisti 1944. godine, Hortijevog naslednika, kada je nastradao najveći broj mađarskih Jevreja i Jevreja iz drugih zemalja koji su potražili spas u Budimpešti.

Sudbina Raula Valenberga i danas je obavijena velom tajnosti, a nedavne izjave bivšeg zvaničnika arhiva Anatolija Prokopenka ponovo su uzburkale javnost. Naime, Prokopenko tvrdi da je video dokument koji bi mogao rasvetliti sudbinu Šveđanina Raula Valenberga, koji je u Mađarskoj spasio desetine hiljade Jevreja za vreme Drugog svetskog rata pre nego što je nestao u rukama sovjetske tajne službe.

Prokopenkova tvrdnja dovodi u pitanje tvrdnje ruske obavestajne službe da nema saznanja o Valenbergu. Kao švedski izaslanik u fašističkoj Mađarskoj u vreme Drugog svetskog rata, Valenberg je spasio 20.000 Jevreja dajući im švedska dokumenta ili prebacujući ih u sigurne kuće, a uspeo je da ubedi vlasti da ne ubiju 70.000 žitelja gradskog geta.

Raul Valenberg

nastavak na strani 3

REČ UREDNIKA

DA LI NAS JE PONOVO IZNENADILA VRUĆINA

Piše Milan Fogel

Ovog puta to nije bio slučaj. U junu mesecu isuviše često dolazilo je do požara rastinja i šuma oko Jerusalima. Vatrogasci su bili spremni, požari su gašeni, ali su vatrogasci приметili da se požari javljaju isključivo na po jednoj lokaciji. Za očekivati je da na velikim vrućinama požar bukne na više mesta istovremeno, ali to najčešće nije bio slučaj. Naprotiv, požar bi buknuo na jednoj lokaciji i velikom brzinom gutao sve na zapaljenom terenu. Onda na drugoj i tako danima.

Bezbednosne službe su veoma brzo reagovala i uhvaćena su dva mladića iz istočnog Jerusalima, mladi Arapi, jedan od 15, a drugi od 17 godina starosti. Jedan od njih je odmah priznao da su on i njegov drug podmetnuli dva požara. U njegovu detaljnu priču nije bilo sumnje, jer su i vatrogasci, koji su reagovali na 3.000 poziva, procenili da su 284 požara bila podmetnuta. „Ovako nešto još nije viđeno“, izjavio je jedan zvaničnik, koji je ostao anonimn.

Za predpostaviti je da su ove godine veoma organizovano izazivani požari, ali moramo da se upitamo zašto. Već smo pre desetak godina doživeli veliki požar koji je opustošio šume oko Jerusalima, koje se ni do danas nisu obnovile. Kada putujete avionom preko Bliskog Istoka, tačno se zna gde su granice Izraela, Izrael je zelen, za razliku od suseda gde preovlađuje boja peska. Šume su bogatsvo svih i zato je još teže shvatiti ciljeve onih koji paljenjem šuma misle da mogu rešiti neke druge probleme.

Bilten Udruženja useljenika iz bivše
Jugoslavije u Izraelu

Godina 60
Broj 3 – maj/juni 2012.

Broj strana: 32

HOJ POB 2705
61026 Tel Aviv
Telefoni: 0503 556 841
0503 556 842
E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Sudeći po vašim pismima i telefonskim pozivima izgleda da ste uglavnom zadovoljni sadržajem Mosta?

Međutim, kao urednik, moram reći da saradnja nije obostrana. Mi se trudimo, a vi se oglašujete o pozive na saradnju. Možda, ipak, ima nešto što biste želeli da podelite sa čitaocima Mosta, neka vest, neko sećanje iz dalje ili bliže prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je nezgodno da piše, jer je prilično zaboravio jezik iz bivše Jugoslavije. Nemojte to da vas brine, sve će biti napisano onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne fotografije, za vas će uvek biti prostora u Mostu!

Urednik

OBAVEŠTENJE

Arhiv "Eventov"- arhiv Hitahduta - deo je Centralne arhive istorije

Jevrejskog naroda הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי , jedan je od krila

Hebrejskog Univerziteta u Jerusalemu, kampus Givaat Raam-kfar hay-tec

Adresa: POB 39077,Jerusalem 91390

Autobus br 68,69 u Jerusalemu u pravcu Givaat Ram.

Arhiv je vodio ,obnovio i proširio gospodin Cvi Loker sa suprugom Rahelom , u saradnji sa Itom Lador i grupe mladih, koji su se tokom godina menjivali. Gospodin Loker se povukao I sada arhiv vodi gospođa Miriam Steiner Aviezer uz pomoć Hajim-a Pekovića.

Želimo da naglasimo da kao Cvi Loker tako i Miriam Aviezer vodi arhiv na volonterskoj bazi

U arhivi možete naći:

- Dokumentaciju o jevrejskim zajednicama od njihovog osnivanja do danas

- Podatke i istorijat o jevrejskim organizacijama, cionističkim i omladinskim pokretima , hahšarot, sletovima i drugim podacima o djelovanju jevrejskih organizacija u Jugoslaviji počev od kraja 1800 pa sve do danas

- Lični podaci o životu i radu pojedinih ličnosti koje su se istakle u životu Jevrejskih zajednica i organizacija tadašnje Jugoslavije.

- Podaci, delimični, o članovima kako u opštinama u Jugoslaviji, u svetu i u Izraelu

- Studije, naučni članci ,diplomski radovi o ličnostima, temama u raznim razdobljima tokom istorije, kao, Sarajevska Hagada, Dubrovačka republika, o sefardskim Jevrejima, o aškenaskim zajednicama, istorijske ličnosti itd.

Holokaust , istorijat u raznim vidovima ,općenito, specifično u Jugoslaviji u pojedinim krajevima tadašnje Jugoslavije, logori kako sabirni tako logori smrti na tlu Jugoslavije i logori van Jugoslavije u kojima su bili Jugosloveni, ratni zarobljenici, memoari i zapisi preživelih i zatočenika u logorima,dopisnice iz logora, fotografije, delimični podaci o žrtvama

- Originalna dokumentacija iz Drugog svetskog rata, što uključuje podatke o

Jevrejskim izbeglicama, o pomoći logorima, spašavanju, veza sa svetskim organizacijama, kindertransport, ilegalne i legalne alije

- Osim dokumenata i gore navedene dokumentacije možete naći i POSUDITI Knjige, članke, časopise, mjesečnike, brošure, knjige o pojedinim jevrejskim zajednicama koje su izašle poslednjih 20 godina i još mnogo toga.

Za sada dokumentacija nije dostupna elektronskom poštom.

Možete nas posetiti na gornjoj adresi i fotokopirati.

Poželjno je ugovoriti posetu unapred:

Miriam Steiner Aviezer svakog ponedjeljka od 9.30 do 13.30 tel: 0505742568

ili Haim Peković svakog ponedjeljka do 15 časova na tel: 0527633516

RAUL VALENBERG

nastavak sa 1. strane

Pošto je Crvena armija 1945. stigla u Budimpeštu, 32-godišnji Valenberg je uhapšen i poslat u zatvor u Moskvu.

Sovjetske vlasti su negirale da je Valenberg u njihovom pritvoru, ali su 1957. objavile da je umro u zatvorskoj ćeliji 1947. posle srčanog udara. Takođe su odbijale zahteve iz inostranstva da se daju podaci o sudbini Valenberga i negirale da pod drugim identitetom živeo u zatvoru sve do kasnih 1980-ih.

Prokopenko je rekao da je 1991. u inspekciji glavnog arhiva KGB-a došao do velikih dosijea grofa Mihaila Tolstoj-Kutuzova u kojima se dosta spominjao Valenberg. "Shvatio sam da je pratio svaki Valenbergov korak", rekao je on.

Tolstoj-Kutuzov, koji je radio za sovjetske obavestajne službe, iz Rusije je otišao posle revolucije 1917. i kasnije radio s Valenbergom u Budimpešti.

"Taj dokument je izuzetno interesantan, zato što bi nam mogao omogućiti da ustanovimo razloge njegovog hapšenja", rekao je Prokopenko i dodao da je imao samo nekoliko minuta da prelista stotine strana dosijea. Prokopenko je otpušten godinu dana kasnije, što je objasnio svojim nastojanjem da omogući javnosti uvid u tajne sovjetske arhive.

On je rekao da je Valenbergovom polubratu Gaju von Dardela, koji se godinama raspitivao za sudbinu svog rođaka, savetovao da traži dozvolu od ruske obavestajne službe da vidi dokumenta o Tolstoj-Kutuzovu, ali da je odbijen uz objašnjenje da takav dosije ne postoji.

Prokopenko je rekao da je sovjetska tajna služba možda sumnjivala da je Valenberg umešan u kontakte zapadnih saveznika i nacista i da je želela da sazna o tim vezama.

Valenberga je za spasilačku misiju u Budimpešti u ime Odbora za ratne izbeglice koji je osnovao predsednik SAD Frenklin Ruzvelt, regrutovao američki agent uz odobrenje švedske vlade. Valenberg, međutim, nije znao da se upustio u skupljanje podataka.

Nemica Zuzan Berger, koja se bavila sudbinom Valenberga, potvrdila je Prokopenkove stavove da su sovjetska vlasti švedskog diplomatu smatrale važnim izvorom informacija i da su se nadale da će možda biti iskorišćen u pregovorima sa Zapadom.

Prokopenko je rekao da su mu zvaničnici KGB-a privatno rekli da je Valenberg ubijen zato što je odbijao da saraduje. "Nisu mogli da ga oslobode,

pa je bilo neophodno da ga likvidiraju", rekao je Prokopenko.

Šef arhiva ruske obavestajne službe FSB Vasilij Hristoforov rekao je da sumnja u sovjetsku verziju smrti Valenberga i da je verovatno da su ljudi koji su ga zarobili "pomogli da umre".

Hristoforov je rekao da su dokumenta o Valenbergu verovatno uništena 1950-ih i negirao da njegova služba skriva informacije o tom slučaju.

Prokopenko je rekao da su istraživači pred kraj Sovjetskog Saveza pronašli tragove o prebacivanju Valenberga iz jednog u drugi zatvor, ali da je to saznao KGB i odmah sprečio dalju istragu.

SRBIJA I STVARANJE IZRAELA

Piše: Nebojša Berek

Samostalna država Izrael proglašena je 14. maja 1948. godine, a istoričari beleže da je u njen nastanak važan kamen uzidala i Srbija, kao druga država koja je - tri decenije ranije - podržala formiranje zemlje jevrejskog naroda. Nastanku moderne države jevrejskog naroda, pre 64 godine, prethodila je mučna predistorija, koja seže duboko u 19. vek.

Na Prvom cionističkom kongresu u Bazelu u Švajcarskoj, 1897. godine, odlučeno je da na svaki način treba nastojati da se u Palestini stvori novi dom jevrejskom narodu. Pokret je dobio ime po nazivu brda na kojem se u starom veku nalazio Jerusalimski hram - Cion ili Sion. Od tada su sva stremljenja bila usmerena u pravcu međunarodne podrške ovom cilju.

Ta ideja, međutim, mimo simpatija pojedinaca, nije uživala nikakvu podršku tada relevantnih političkih činilaca u svetu.

Pošto je Palestina tada bila sastavni deo Turske, nastojalo se da se od vlade u Istanbulu izdejstvuje dozvola za naseljavanje Jevreja. Uz krupne finansijske koncesije, turske vlasti su - počev od 1881. - ovaj proces tolerisale, i na tada gotovo nenaseljenu zemlju počelo je stidljivo doseljavanje jevrejskih imigranata.

Tek Prvi svetski rat otvorio je pitanje daljeg statusa "obećane zemlje". Turski posed Palestina je došao u sferu interesa Britanije, pošto je planirano oduzimanje ostataka otomanske imperije.

Britanski ministar spoljnih poslova Artur Balfur 2. novembra 1917. u pismu lordu Valteru Rotšildu, čelniku Engleske federacije cionista, izrazio je podršku formiranju nacionalnog doma jevrejskog naroda u Palestini. U pismu - poznatom kao Balfurova deklaracija - naglašena je podrška vlade Britanije, čime je prvi put nastojanje da se formira Izrael dobilo relevantnu međunarodnu podršku.

Prva vlada, nakon britanske, koja je eksplicitno podržala formiranje države jevrejskog naroda te 1917. bila je vlada Kraljevine Srbije.

U zvaničnom pismu upućenom 24. decembra 1917. od strane Milenka Vesnića, u ime srpske vlade, Davidu Albali, cionističkom prvaku koji se tada nalazio u oficijelnoj misiji pri vladi SAD, izraženo je da vlada Kraljevine Srbije podržava Balfurovu deklaraciju u potpunosti. Vesnić je tada naglasio: "Kako da ne učestvujemo u težnjama i patnjama jevrejskog naroda, kad su se naši zemljaci Vašeg porekla i Vaše vere borili za svoju srpsku otadžbinu isto tako hrabro kao i naši najbolji sinovi?" "Nama će biti žao, ako nas i jedan od naših sugrađana Jevreja bude napustio i vratio se u svoju obećanu zemlju, ali ćemo se tešiti nadom, da će nam oni ostaviti zamašan deo svojih srdaca i postati najjača veza između slobodnog Izraela i Srbije".

Iako je dolazak jevrejskih useljenika u tada britansku mandatnu teritoriju Palestinu nastavljen tokom čitavog međuratnog perioda, Izrael je, kao suverena država, formiran tek 1948. čemu je najviše doprinelo tragično iskustvo holokausta i nacizma. U skladu s Rezolucijom Ujedinjenih nacija br. 181. od 29. novembra 1947, jevrejska privremena vlada 14. maja 1948. proglasila je samostalnu Državu Izrael.

JASENOVAC – NEDOVRŠENA PRIČA

Odmah posle otvaranja nove postavke 2006. godine u Muzeju Jasenovac, na račun priređivača izložbe izrečene su mnoge negativne kritike. Na samom otvaranju, tadašnji predsednik Hrvatske, Stipe Mesić je rekao: „Nije dovoljno opisana brutalnost logora i užas koji se tamo dogodio“. Julijana Kiš, članica Saveta Spomen područja Jasenovac, najoštrije je osudila postavku, rekavši da je postavka „skandal i sramota“ i da bi postavkom „ustaše bile zadovoljne“, odmah nakon otvaranja postavke izbačena je iz Saveta. Negativnu ocenu je izrekao i Efraim Zurof, direktor Centra Simon Vizental u Jerusalimu. Postavka, takva kakva je ponovo je otvorila mnoga pitanja, a posebno utvrđivanje broja žrtava. U Beogradu je ove godine u Domu Vojske Srbije Međunarodna

komisija za istinu o Jasenovcu (MKIJ) predstavila dve knjige posvećene otkrivanju istine o onome šta se dešavalo u sistemu jasenovačkih logora.

Istina o Jasenovcu skriva se decenijama

Slobodan Kljakić, Politika

Profesor Londonskog univerziteta, svetski naučni autoritet u oblasti anatomije, antropologije i paleopatologije, dr Živanović je član MKIJ kao britanski državljanin, pošto u njenom radu ne učestvuje niko od ljudi s teritorije ranijih jugoslovenskih republika. Članovi su uglednici iz SAD, Velike Britanije, Rusije, Izraela, Italije, koji saraduju s desetinama istraživača iz mnogih drugih država.

Na prvom mestu, naš sagovornik naglašava da je juče prvi put u Beogradu predstavljena međunarodna Deklaracija o genocidu nad Srbima, Jevrejima i Romima, štampana na osam jezika, koju je posle višegodišnjih istraživanja istine o koncentracionom logoru Jasenovac 2012. donela MKIJ.

Komisija je, prema rečima profesora Živanović, 2008. utvrdila da je u Jasenovcu stradalo nešto više od 700.000 Srba, 23.000 Jevreja i oko 80.000 Roma. Prošle godine komisija je saopštila i podatak, na osnovu nepotpunih istraživanja, da je u NDH u logorima za decu, stradalo 42.791 srpsko dete, 5.737 romske i 3.710 jevrejske dece, uzrasta do 14 godina.

Interesuje nas da li je utvrđivanje činjeničnog stanja podrazumevalo i uvid u doskora nedostupne arhivske izvore, što profesor Živanović potvrđuje, navodeći sledeći primer:

– Na jednom sastanku u Njujorku saopštio sam da smo došli do imena 371 katoličkog sveštenika koji su klali, ubijali, mučili, silovali žrtve i činili svakojaka druga zverstva. Tada mi je čuveni američki naučnik Majkl Bernbaum, koji je bio i u komisiji za istraživanje genocida u Ruandi, rekao da se u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji ništa ne radi, pošto oni imaju imena 1.400 katoličkih sveštenika, nesumnjivih počinilaca zločina. U ovom trenutku MKIJ je utvrdila da je 1.371 katolički sveštenik činio grozne, prosto neverovatne zločine u NDH. Ako se zna da ih je bilo oko 2.000, to znači da su od tri katolička sveštenika dvojica bili

koljači. A gotovo svi su bili pripadnici franjevačkog reda.

Ustanovljene činjenice, prema rečima našeg sagovornika, naročiti značaj imaju ako se uporede s podacima iznetim u Muzeju Spomen-područja Jasenovac, iza čije postavke stoji sadašnja hrvatska država. Pomenuta su imena nešto više od 80.000 hiljada žrtava, ali taj spisak nije tačan već i zato što se na njemu nalaze i imena ljudi koji nikad nisu bili u Jasenovcu.

– Takvih je mnogo, kao što je mnogo imena onih koji su stradali na drugim stratištima, što znači da je sve to daleko od istine – kaže profesor Živanović i naglašava da Hrvatska zastupa stav da je zločin počinjen samo ako je poznata žrtva, odnosno počinitelj zločina.

– Zato neprekidno postavljam pitanje kako ćemo utvrditi imena onih žrtava koje su, na primer, izgorele u Pećilijevim pećima u Jasenovcu, ili koje su u kazanima kuvane, a od njihove ljudske masti dobijan sapun. Držao sam taj sapun, pomešan s peskom, u ruci, u Smederevu, gde su ga Nemci delili preko Crvenog krsta. Ne znamo ni imena žrtava koje su kao ostrva leševa plovila Savom i Dunavom iz Jasenovca. Lično sam ih posmatrao, a izbacivala ih je voda na obale ove dve reke. Sahranjivani su na lokalnim grobljima bez ikakvih obeležja. Jedna takva masovna grobnica se nalazi pored Kule Nebojša u Beogradu. Smatra se da je u njoj sahranjeno oko 2.000 leševa. Posle oslobođenja Beograda dva kamiona tih leševa su po nečijem naređenju odvezena za Jasenovac, a onda se odustalo od toga, pošto ih je bilo mnogo. Sada više niko i ne zna da je tu masovna grobnica. Mnogo leševa je bilo i na vrhu Ratnog ostrva, to je naša komisija ustanovila.

Na kraju razgovora, profesor Živanović pominje i ono što se dogodilo tokom njegovog nedavnog dvomesečnog boravka u Izraelu.

– Obišao sam tamo mnogo muzeja holokausta, pa i onaj kod grada Ake, stare feničanske luke. U njemu je i pedagoško odeljenje gde deci iz škola drže predavanja, a ona čitaju dokumente koje su za sobom svojevremeno ostavile žrtve. Na osnovu toga kasnije nešto napišu ili nacrtaju, da bi se videlo jesu li deca uopšte shvatila šta je Holokaust. Na jednom dokumentu koji sam nasumice uzeo pisalo je „Istorija jedne devojčice iz Bjelovara”. Rođena 1937, ona je opisala stradanje svoje i cele njene porodice u NDH. Deca u Izraelu tako saznaju šta je bilo kod nas, a ovde možda nikada nećemo saznati šta je sve bilo u vreme tog velikog zločina, pošto se istina skriva decenijama – zaključuje profesor dr Srboljub Živanović.

Šlomo Vladimir Zupković **MORENO KAMHI DIVNI "ĆOEK SA ČARŠIJE"**

Ej Čaršio, ode ti još jedan ćoek preko Bosne

S onu stranu reke do u Erec
Pa preko modre reke
U Bosnu je, kažu, ponovo došao
Došao da čuva Parkušu

Iz Jabučica Avde, sišao sa Emirom
Do Avdije Sidrana, preko mosta na
Skenderiju sišao

Bili smo najjača kehila JOS i svu smo
Jugu držali na svojim rukama
Od Sarajeva do Skoplja,
Od Sarajeva do Subotice,
Od Sarajeva do Beograda i Zagreba,
do u Erec
Sve su Makabijade bile naše i dobijene
i izgubljene
Po svoj Jugi vozio je naš pretrpani voz
I svo more je bilo naše

Od Sirana do Kamernog Teatra
Bio je prijem u naše društvo
Jakica, Danilo, Brada, Šabika, Kiko
Jole, Prdo, Čaja, i mala Raja
Danka je primljena jednoglasno, bez
rasprave
Reče Moreno ko vas je i be ja sam
odlučio,
A i vi imate pravo da se složite ... onda
su rekli
Da sam ja jedini bio protiv ... ćuj šege
zar ja, pa
Ja sam bio za svoju komšinicu sa
Grbavice,
A oni nisu imali pojma ko je ona,
Ostali nisu diskutovali

Danas, Darko i Mirijam i mama Danka,
njihovo dvoje dece,
Ispračaju Morena, preko modre reke,
ode Moreno
Da čuva Čaršiju, Parkušu, Umetnički
Paviljon i sav Park ...
Dunjaluk i sve ono čega više nema ...

Ej kakav je to bio Ćoek, danas takvih
malo ima ...
Umro je Moreno Kamhi divni "Ćoek sa
Čaršije"!

Dr Ruben Fuks

novoizabrani predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije

Poliglota, lekar zaposlen u Kliničko bolničkom centru Zvezdara u Beogradu, dugogodišnji aktivista u jevrejskoj zajednici, nekada Jugoslavije, sada Srbije. Sin je Prof dr Željka Fiksa, koji je bio pukovnik Saniteta, potom ABHO u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, posle penzionisanja profesor Univerziteta i majke Manje, rođene Kauders, filmski montažer. Ruben je u braku sa Tesom, ing Elektrotehnike, sa kojom ima tri sina, Natana, Arona i Ezru.

Pre prelaska u Zagreb, gde je diplomirao na medicinskom fakultetu, školovao se u Sarajevu. Još kao dete uključen je radu jevrejske zajednice, a prelaskom u Zagreb na mestu madriha i predsednika bavi se obnovom dečijeg i omladinskog kluba. Godine 1980. prelazi u Beograd i odmah se aktivno uključuje u rad Beogradske opštine i Saveza. Učestvuje na mnogobrojnim međunarodnim skupovima. Za svoj rad upisan je u Zlatnu knjigu Keren Kajemeta.

U svom programskom pledoajeu naveo je mnoge zadatke koje će morati da izvrši sam i u saradnji sa članovima zajednice. Pored tekućih obaveza među programskim ciljevima izdvajamo: Očuvanje tradicije i identiteta jevrejskog porekla, da se ne izbrišu sećanja na patnje i stradanje koje su naši preci doživeli u Holokaustu, da se nađe adekvatno rešenje za restituciju jevrejske imovine, kako bi jevrejska zajednica u Srbiji mogla nezavisno da opstane.

„Ne želim da ostanem Jevrejim samo privatno“

Intervju sa dr Rubenom Fuksom vodio Saša Ristić, urednik Jevrejskog pregleda, Beograd - Izvod

„Mojim imenom ili imenima članova moje porodice, sem stidljivih pokušaja, 'zli jezici' još nisu ispirali usta, pa zašto se onda kandidujem (za predsednika SJOS p.a.) i rizikujem da počnu?“ Postavljajući sebi, ovakvo pitanje pred vaskolikim srpskim jevrejstvom, naš sagovornik dr Ruben Fuks, brilijantno je dijagnostifikovao stanje duha zajednice kojoj je izabran da predsedava. Njemu je 60 godina, šef je Koloproktološkog odeljenja u KBC „Zvezdara“ u Beogradu i sasvim sigurno ima preko glave poslova i obaveza. Prihvatajući se

funkcije predsednika Saveza jevrejskih opština Srbije, na koju je izabran 13. novembra na Redovnoj izbornoj skupštini, pa još i u trenutku kada je sve mirisalo na raskol, natovario ih je sebi bar još toliko. *Da li je svestan u šta se upušta?*

R.F. Hoćete da kažete: „Čoveče, šta ti bi?“ Da citiram pokojnog Eugena Verbera, koji je rekao Branetu Popoviću, kada je ovaj izabran za predsednika Jevrejske opštine Beograd: „Čestitam, sad je pljuvaonica kod tebe!“ Da, imam i posla i hobija koje volim i sada ću biti prinuđen da se bavim komplikovanom ekvilibristikom da bih sve postigao i to mi je jasno. Ja sam, kada su počeli da mi prilaze sa raznih strana tražeći od mene da se prihvatim ove funkcije, rekao da sačekaju da prođe još nekoliko godina koliko mi treba do penzije kada ću imati više vremena.

Dr Ruben Fuks i pored velike zauzetosti svojim prisustvom daje podršku projektima jevrejskih opština – Dr Fuks govori na otvaranju izložbe u Kanjiži

R.F. Međutim, glavni argument onih koji su me nagovarali bio je da za tih nekoliko godina može da bude – prekasno. Ja sam u ovoj jevrejskoj zajednici odrastao i stasavao formirajući deo svoje ličnosti. Od malih nogu sam u tom životu, imam brojne prijatelje koje znam po 40 i 50 godina, koji otprilike dišu kao ja, sa kojima sam sarađivao, družio se, ludovao kao klinac. Ti ljudi su osetili u jednom trenutku da gube tlo pod nogama i da će ona zajednica koju vole, u kojoj smo stasavali i za koju su vezani, u tom obliku – nestati. Eto, to je taj motiv. Ja ne bih voleo da moje jevrejstvo ostane samo moje privatno.

Šta pod tim mislite?

R.F. Za jednog Jevrejina jevrejstvo je nužno baš kao i život u jevrejskoj zajednici. Ono što je zajedničko toj grupi ljudi sa kojom sam

razgovarao i meni je taj jevrejski život. Želimo da ga sačuvamo u formi u kojoj nam je poznat, bez obzira na to što je to naša verzija zbivanja, bez obzira na to što nismo odrasli u religioznoj zajednici nego u nekom sekularnom jevrejstvu, upoznavajući samo elemente naše vere. To je jedno, a drugo je ta večita projekcija kako bi ova zajednica izgledala da iz nje nisu izbrisani oni koji su izbrisani, članovi naših porodica kojih posle 1945. godine više nije bilo. Dužnost je i moralna obaveza nas, koji smo ostatak ostatka, da sačuvamo uspomenu na njih, na zajednicu i jevrejski život koji su oni uobličili, koliko god mi to sa ovima našim skromnim sredstvima i mogućnostima možemo.

Kandidujući se za predsednika Saveza, ocenili ste da je u Zajednici zavladao klima „nepoverenja, sumnjičenja, ogovaranja, spletkarenja...“ možete li to malo da pojasnite?

R.F. U jevrejskoj zajednici je uvek bilo podela i sukoba mišljenja. I to je katkad bilo u obliku otvorenih, često i žestokih, polemika. To nije, dakle, nikakva novost. Reklo bi se da je normalno za svaku zajednicu da povremeno dolazi do frikcija. Ono, međutim, što je novo jeste način na koji se ti međusobni sukobi manifestuju. Verbalni nivo na kojem se to događa, optuživanja do granice gde to prelazi u vređanje koje bi moglo biti predmet sudskih sporova. Smeta mi što se u takvim prilikama najčešće radi o proizvoljnosti, o nedostatku namere da se nešto argumentuje i dokaže. Jednostavno se neke neistine i proizvoljnosti puste u opticaj kao da su činjenice. Znam, ljudska je osobina da čovek, kada nema poverenja u nečiji rad, nema ni prijateljski stav prema njemu. Sklon je tada projekcijama, odnosno, da ono nepovoljno što očekuje stavlja u usta onome koji to nikada nije ni rekao, napisao ili učinio. I onda se to prezentuje kao činjenica.

I, sad, kako mislite da izađete na kraj sa tim?

R.F. U prvom redu – ličnim primerom. Pretpostavljam da postoji poslovnik u kojem je predviđeno da se ljudi unutar rada u institucijama ne mogu vređati. Tvrđnje moraju biti potkrepljene činjenicama. Uostalom u jevrejskoj tradiciji je da prvo razgovaraš u četiri oka sa onim kome nešto zameraš, pa, ako to nije dovoljno, da tražiš da neko posreduje, a tek na kraju javno izneseš argumentovane tvrdnje.

U svojoj kandidaturi rekli ste i to da Zajednici pretri raskol. Na čemu zasnivate to gledište?

R.F. Mislim da sam jednim delom to već rekao, ali evo, moj stav je da je, bez obzira na to što će taj problem još neko vreme tinjati, tu temu, posle održavanja Vanredne izborne skupštine u Jevrejskoj opštini Beograd, bolje što manje čačkati. Formirano je Veće u koje su na demokratski način izabrani predstavnici dve suprotstavljene struje. Znači, sastavljeno je onako kako su ljudi glasali. Jedini moj savet radu Jevrejske opštine Beograd jeste da se do sledećeg izbora vodi normalan način demokratskog života i odlučivanja. Manjina prosto mora spoznati da je manjina i čekati da taj svoj status promeni na sledećim izborima. Dalje insistiranje i čačkanje do sledeće redovne ili vanredne skupštine je nepotrebno. U jevrejskoj zajednici gotovo i da nema suprotstavljenih interesa nego suprotstavljenih pristupa rešavanju jednog istog zajedničkog interesa. Samo ti različiti pristupi smeju da budu tačka u kojoj će se suprotstavljati mišljenja, a ne ciljevi rada. Znači, možemo sukobljavati mišljenja i stavove samo o tome kako treba raditi da bude ostvaren zajednički interes. U krajnjoj liniji smatram da je dobro da postoji jaka manjina u Veću jevrejske opštine Beograd, a tako bi trebalo i da je u svim opštinama i Savezu, jer zadatak svake manjine u demokratskom sistemu jeste da kontroliše većinu, da ne može niko sutra da kaže da je većina uradila nešto što je bilo loše, a svi smo ćutali.

Posle vašeg izbora je prošlo kratko vreme, kakvi su prvi utisci i šta vam je bio prvi zadatak?

R.F. Prvi zadatak mi je bio da proverem koje ćemo račune odmah platiti, a koji mogu malo da sačekaju, jer nemamo novca. Utisak je i da ima jedna množina kontakata sa raznim institucijama, gomila neke pošte na koju treba odgovarati. Da li će to moći malo da se redukuje – ne znam, ali moram da plivam u okeanu u koji sam upao. Ili ću plivati ili ću se utopiti.

Nedostatak novca je hronična stvar, šta ćete po tom pitanju uraditi?

R.F. Ja sam nekim privatnim kontaktima već do sada uspeo da za jedan projekat koji je ostao bez finansijera nađem zamenu... u svakom slučaju nastavljam rad dosadašnjeg rukovodstva Saveza na restituciji i ja se uzdam da ćemo uz dobru volju odgovornih uspeti da se izvučemo iz finansijskih nedaća koje nas hronično pogađaju.

IZLOŽBA „PRAVEDNICI SRBIJE“ PUTUJE OD GRADA DO GRADA

Jedna od najposećenijih izložbi u Srbiji do sada, prvo je postavljena u Kuli na Gardošu u Zemunu – promotivno otvaranje, zatim u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu, na Jahorini, BiH - Limud Kešet, zatim u Kanjiži, gde je izložba posvećena Pravedniku Pal Žambokiju. Pravednik među narodima, Pal Žamboki, pre tačno 70 godina odveo je malog Josefa i njegovu sestru Rozu BenAvram iz Beograda, u vreme kada su se nacisti, uz pomoć policije kvinsliškog režima Milana Nedića, obračunavali sa preostalim Jevrejima. Josefa je odveo u Kanjižu, gde ga je predstavio kao svog sina, a Rozu je smestio kod svoje sestre Marije Čanadi u Novom Kneževcu. Oboje su srećom preživeli Drugi svetski rat, a Josef je u znak zahvalnosti preuzeo prezime svog spasioca.

Na otvaranju izložbe u Kanjiži – Humanost pre svega - Izuzetno interesovanje potvrdilo je da građani znaju da cene prave, ljudske vrednosti

U Sinagogi u Subotici, povodom godišnjice deportacije Jevreja iz Subotice u nacističke logore održane su u prostoru subotičke sinagoge dve manifestacije. Prva, u organizaciji „Radionica sinagoga.rs“ koju vodi Laslo Mark Nedjela, održana je u zgradi sinagoge 14. juna 2012. godine. Tačno u 19:44 otvorena je sinagoga što je simbolično podsetilo prisutne na godinu (1944.) kada su subotički Jevreji potrpani u stočne vagone i oterani put logora. U okviru komemoracije u Sinagogi je postavljena izložba o Pravednicima Srbije.

Dugi niz godina sinagoga u Subotici čeka bolje dane. Rukovodstvo Jevrejske opštine Subotice pre više godina, zbog opasnosti od urušavanja jedne od najlepših kupola, bilo je prinuđeno da ponudi sinagogu gradskoj upravi, koja ne može sama da podnese finansijski teret renoviranja sinagoge, ali članovi jevrejske zajednice i dalje

mogu da je koriste. Ona više ne služi u molitvene svrhe, u upravnoj zgradi osvećena je manja prostorija koja zadovoljava trenutne potrebe, ali jedna od najlepših građevina u ovom delu Evrope, može da se koristi za kulturne i druge sadržaje.

Predsednik Jevrejske opštine Subotice, Tomislav Halbrohr (češka uvo) bio je jedan od organizatora izložbe u sinagogi

Trenutno se izložbeni eksponati nalaze u Gradskom muzeju Subotice, gde će postavka ostati do 10. avgusta. Na otvaranju izložbe, u pozdravnoj reči, gostima se obratio mr Ištvan Hulo, direktor Muzeja, koji je istakao značaj stalnog podsećanja na strašna vremena Holokausta. O izložbi i Pravednicima su govorili autor izložbe ing Nenad Fogel, Prof dr Milan Ristović sa Filozofskog fakulteta u Beogradu i Milan Fogel iz Izraela. Na kraju otvaranja gostima se obratio organizator izložbe Robert Sabadoš iz Jevrejske opštine Subotica. On je između ostalog naglasio da je zgrada Muzeja, od 1932. godine u vlasništvu Eržebet Fenjveš rođene Baruh, Jevrejke iz Subotice, pravo mesto za podsećanje na dobre ljude koji su spasavali Jevreje tokom Drugog svetskog rata.

Mr Ištvan Hulo, direktor Muzeja, desno, govori na otvaranju izložbe, Prof dr Milan Ristović, levo, pažljivo prati izlaganje direktora Muzeja

Nakon zatvaranja izložbe u Subotici, postavka se 13. avgusta seli u Zrenjanin, a u planu su još Bečej, Osijek - Hrvatska i Hodmezevašarhelj - Mađarska. Autor izložbe ing Nenad Fogel, na osnovu sakupljenih materijala za knjigu o Pravednicima Srbije postavio je veoma uspešno izložbu u kojoj je na sažet način dat istorijat stradanja Jevreja u Srbiji i njihovo spašavanje od strane hrabrih ljudi, koji su najčešće riskirali svoje i živote svojih porodica da bi spasli progonjeni narod. Ovolikom interesovanju publike, verovatno se nije nadao ni sam autor.

Pozivi za postavku izložbe, u raznim gradovima Srbije i inostranstva, svakodnevno stižu na adresu Jevrejske opštine Zemun, koja je nosilac projekta.

KONCERT U KANJIŽI

Povodom izložbe Pravednika Srbije održan je koncert u prepunoj sali CNESA pod pokroviteljstvom Ing Josefa Žambokija iz Natanije

Svečanost je na pozornici otvorio ing. Josef Žamboki, koji je upalio šest sveća na menori u znak sećanja na šest miliona jevrejskih žrtava tokom Holokausta. Koncert je otvorio Mirko Levi, dugogodišnji solista hora Braća Baruh, koji je otpevao sinagogalnu molitvu Luisa Levandovskog. Sve ostalo pripalo je zvezdi večeri Margit - Rut Žamboki. Iako u poznim pevačkim godinama, izmamila je tokom izvedbe pesme „Himna Kanjiži“, za koju je sama napisala reči na mađarskom, spontanu podršku publike koja joj je sve vreme tapšala u ritmu muzike. Očito, publika koja zna da ceni kvalitet, sa ovacijama je ispratila nastupe primadona Beogradske opere Jelene Vlahović i Jasmine Trumbetaš uz klavirsku pratnju Ljubice Grujić. Maestro Miloš Nikolić na violini i članovi nadaleko čuvenog ansambla Renesans, Žorž Grujić i Veljko Nikolić, alijas Papa Nik bili su još jedan biser ovog nezaboravnog koncerta. Za kraj koncerta Margit Žamboki je otpevala nekoliko mađarskih romansi uz podršku operskih diva, koje su pevale prepeve na srpskom.

BEJAHAD 2012

PULA, 26. 8. – 2. 9. 2012.

DATUM PROGRAM

26.8

- Svečana večera
- Pozdravni govori
- “Bejahad 2011”, film
- Ana Rucner

Koncert

27.8.

Kulturom do zajedništva

- Daša Drndić/Melita Jurkota – Književni opus Daše Drndić
- “Guslač na krovu”- SOS Dječije selo Lekenik
- Rabin Andrew Backer (SAD) – Antisemitizam jučer i danas
- D. Bjelić, R. Mahmutčehajić, O. Savić, I. Banac – “Normalizacija Balkana”
- Oskar Herman
- Toni Franović
- Amira Medunjanin – “Sevdah – bosanski bluz” (Sarajevo)

Razgovor

Kaz. predstava

Predavanje

Promocija knjige

Izložba

Izložba

Koncert

28.8.

Projekti iz zajednica ex Jugoslavije

- Goran Sadikario “Muzej Holokausta Jevreja Makedonije” u Skoplju
- Lauder-Hugo Kon, Židovska osnovna škola (Zagreb)
- Sonja Radan (London) - “Žene”
- * Mirjana Lukić (Beograd) – “Dela Jevreja graditelja Beograda”
- Nagrade natječaja “Simha Kabiljo” za kratku priču
- Edward Serotta (Sarajevo/Beč)
- Alena Baeva (Luksemburg), violina / Aida Mušanović (Sarajevo), klavir
- Predavanje**
- Dokum. film**
- Izložba**
- Predavanje**
- Foto izložba**
- Koncert**
- 29.8.**
- Projekti iz zajednica ex Jugoslavije**
- Jakob Finci (Sarajevo), “La Benevolencija” 120 godina rada

- ☐ **Branko Somen (Zagreb), “Židovi Slovenije”**
  - ☐ **Predrag Matvejević, Ana Lebl (Zagreb, Split) – Jadran, Židovi i more**
  - ☐ **Festival židovskog filma Zagreb, “Svjetski razred”**
  - ☐ **“Songovi i šansone Alfija Kabilja” – Radojka Šverko / Vladimir Babin**
- Predavanje**
Predavanje, film
Predavanje
Film
Koncert
30.8.

Yom I s r a e l

- ☐ **Eliezer Papo (Jerusalem)**
- ☐ **Peter Weisz (Tel Aviv)**
- ☐ **Dan Reisinger (Tel Aviv)**
- ☐ **Izraelski film**
- ☐ **Izraelska večera**
- ☐ **“Raspjevani i rasplesani Izrael”**

Predavanje

Izložba

Izložba

Disco večer

31.8.

I z l e t B r i o n i

- ☐ **Šabat večera**

1.9.

22.00

- ☐ **Š a b a t**

- ☐ **Timna Brauer/Elias Meiri band (Beč) - Shalom / Selam**

Koncert

Dr IVO GOLDSTEIN

- Zakasnela recenzija

Piše Cvi Loker

Knjiga Profesora dr Ive Goldsteina “Židovi u Zagrebu 1918-1941”, Zagreb, 2005 “

Piše Cvi Loker

Knjiga koja je stigla do mene tek nedavno, neophodan je izvor za upoznavanje povesti jevrejske zajednice Jugoslavije, naročito usled ispravnog naglaska Zagreba kao ideološkog i kulturnog centra za celu bivšu kraljevinu. Ona je dokumentovana i skoro enciklopedijski sadrži sve elemente jevrejskog života u Zagrebu, uostalom i brojčano najjačom među jevrejskim opštinama.

Jedan aspekt te pojave je izdavačka delatnost (#); Autor citira ne samo cioniste već navodi, kao dobar kroničar, takodje asimilante, indiferentne ili protivnike cionizma.

Autor daje kompletnu sliku svih vidova delatnosti poduprte ilustracijama. Dakle, lep i koristan doprinos, prilaz jevrejske stvarnosti svoga vremena.

Gde je “greškica”. Radi se o anticipiranju pokreta “HaŠOMER HACAIR”. Kraj snimaka Pavao Wertheima i Leona Gerskovića navedeno je da su oni bili osnivači, što ne može da bude tačno.

Budući da je Hasomerhacair, odnosno priključenje Jugoslavije tom svetskom pokretu usledio u avgustu 1931. godine, posle mošavot (logorovanja) kraj Gozd Martruljka u Sloveniji. Oni su bez sumnje bili značajna etapa u okviru Ahdut ha cofim, koji se tek kasnije pretvorio u H.H. Ta bi se omaška mogla pravdati time što ne postoji “istorija Hasomerhacaira”, te ima mesta izvesnom nagađanju. Možda valja tu uneti činjenicu da je glavnu ulogu u vezama sa Hasomerhacairom u Austriji te u Nemačkoj, odigrao Slavko Weiss, poznatiji kao Hilel Livni koji je bio među osnivačima kibuca Saar haamakim u Palestini.

Osim toga, u cilju kompletiranja, navešćemo da neuspeh takozvane jugoslovenske kolonije u Palestini, u mestu Bet Searim nije rezultat nedovoljnog zalaganja prvih naseljenika 1920tih godina, - Vidi strane 128-130 i 342 - nego je to bila kolonizatorska greška jevrejskog jišuva. Kasnije, 1936 godine, je tamo “osnovan” mošav ovdim (seoska zadruga) koji postoji i do danas, sa stanovništvom od 300 do 400 članova.

Što se tiče pripremljenih stanica, tojest “hahsarot”, postojale su još poljoprivredne kao Jagodnjak i Ilpovec Hasomarhacaira, a novi pokret “Tehel Etlavan” je odgovoran za osnivanje pomorske HaHsare, spomenute na strani 372 ove knjige.

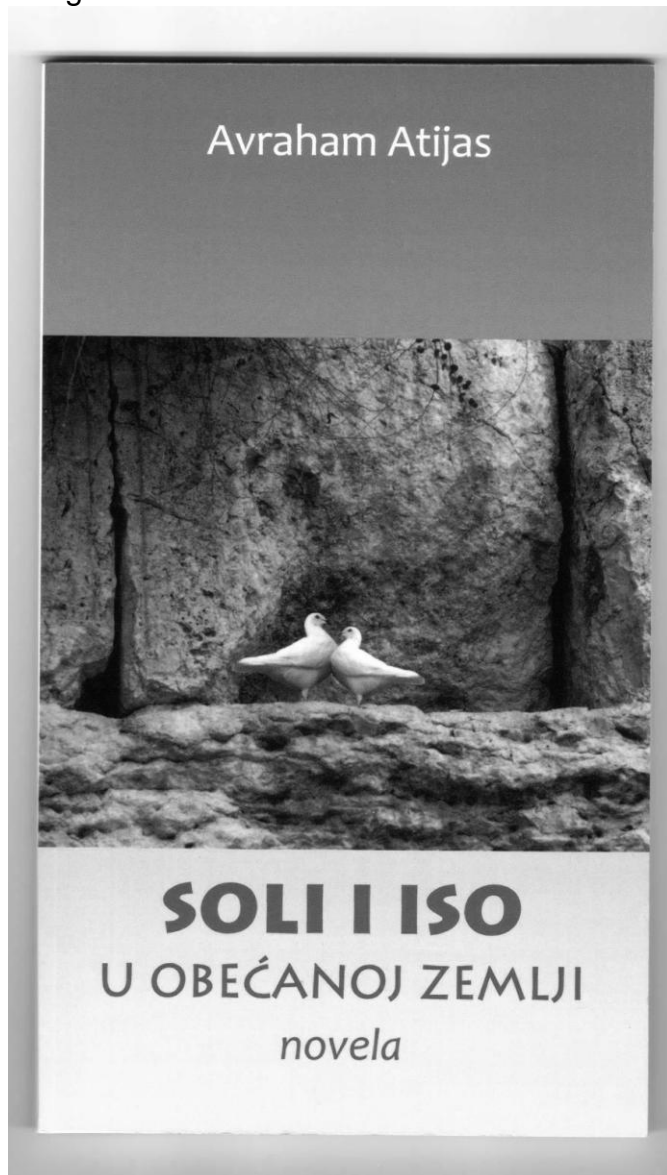
Delo Profesora Godsteina je dobro i prikladno.

(#) Spisak tih publikacija dat je po izdavačima u “Pinkashakehulot Jugoslavia” hebr.,_ Jerusalem 1998, strane 147/2 do 150.

„SOLI I ISO U OBEĆANOJ ZEMLJI“

Sredinom marta ove godine Jevrejska opština u Novom Sadu organizovala je književno veče posvećeno prezentaciji nove knjige – novele autora Avrahama Atijasa iz Jerusalima – ‘Soli i Iso u Obećanoj zemlji’. Pored autora, o knjizi

je brojnim prisutnima govorila i gospođa Ljiljana Lepuša. Novela opisuje sudbinu dve jevrejske osobe, Alžirke Soli i Ise-Isaka iz Bosne, oboje udovaca, koji su odlučili da u novoj domovini zajednički prožive ostatak svojih života. Prethodno je zagrebački jevrejski časopis za kulturu i umetnost 'Novi omanut' objavio duži prikaz književnog kritičara magistra Narcise Potežice o ovoj i drugim do sada objavljenim knjigama A.Atijasa. Uskoro bi trebalo da uslede promocije ove najnovije knjige autora u Beogradu i Izraelu.

NAGRAĐENE PRIČE BEJAHAD 2012.

Komisija Bejahada 2012. za književni natječaj "Simha Kabiljo", nakon što je pregledala i pročitala 27 pristiglih priča, odlučila je da se:

Prva nagrada dodijeli autoru priče s naslovom "Uri, Ezra i Mazalta", autora

pod šifrom "Walerian Simoni". Autor priče je **Rusmir Agačević** iz Siska.

Druga nagrada se dodijeljuje autoru priče "Gorki miris mirte" autora pod šifrom "Zohar". Autor priče je **Abid Jarić** iz Zenice.

Treća nagrada se dodijeljuje autoru priče "Između dve uzbune", autora pod šifrom "Između dve uzbune". Autor priče je **Milan Fogel** iz Aškelona – Izrael.

Nagrađene priče će biti štampane u književnom prilogu "Bar micva Bejahad" koji će se distribuirati za vrijeme održavanja manifestacije. Nagrađenim autorima čestitamo na sjajnim pričama!!!

FARMA SOLARNIH PLOČA U IZRAELU USKORO STRUJA IZ SVEMIRA

Iz domaće i strane štampe

Sektor solarne energije u svetu - raste po stopi od 40 odsto godišnje. Izrael je pionir u razvoju solarne tehnologije i lider u njoj primeni.

Na pola puta između Tel Aviva i Jerusalima, u Izraelu je izgrađena prva farma solarnih ploča - kapaciteta 250 kilovata.

Ogledala sunčevu svetlost usmeravaju ka prijemniku, a dobijena energija koristi se i za proizvodnju struje i grejanje vode - što je prvo takvo solarno polje u svetu. Struja i topla voda dostavljaju se u 250 domaćinstava.

"Ova mašina je sedam puta efikasnija od bilo koje druge solarne ploče u svetu, jer koristi više od 70 odsto dobijene sunčeve energije. Dobijenom energijom zagrevamo vodu u rezervoaru gotovo do ključanja, čime su zamenjeni gas, dizel i druga goriva", kaže Roj Segev iz "Zenit solara".

U obližnjem naselju, bojleri su rezervna varijanta, jer i u danima bez sunca solarna farma omogućava da se zagreje dovoljno vode za jedan dan. "Za rad ploča punom snagom najvažniji je vedar dan. Ovo rešenje je isplativo i za zemlje, koje su severnije od Izraela", kaže Roj Segev.

Ulaganjem u solarnu energiju, Izrael je poboljšao geopolitički položaj, smanjio zavisnost od nafte iz arapskih zemalja - sa kojima ima složene odnose.

Procenjuje se da sunce može da proizvede 10.000 puta više energije nego što je na zemlji to potrebno. Budućnost solarne energije zavisi od njene primene, ali i od potrebe razvijenih i zemalja u razvoju da smanje zavisnost od nafte. I upravo je ta zavisnost jedno od ključnih bezbednosnih pitanja za Izrael.

Za razvoj zelenih energija, izraelska vlada dala je privlačne uslove investitorima, pa na svakih sedam dolara stranih investicija - država daje tri dolara.

"Vlada Izraela želi 100 novih kompanija i naučnih projekata u oblasti zelene energije. Vlada će u to uložiti 400 miliona dolara", kaže Artur Kol iz Ministarstva spoljnih poslova Izraela, bivši ambasador Izraela u Srbiji.

Zemlja sa oskudnim resursima, ali sa 4.000 sunčanih sati godišnje - gradi solarne elektrane, snage 180 megavata. To će pomoći da do kraja decenije, sedam i po miliona Izraelaca desetinu električne energije - dobija iz obnovljivih izvora.

Sledeći korak će verovatno biti solarna farma u vasioni. Istraživači sa Univerziteta Stračklajd, Škotska, Glazgov, već su napravili prve testove sa solarnim panelima koji bi skupljali svetlost, pretvarali ih u mikrotalase ili lasere, i slali na Zemlju. Sunčeva energija koja dnevno dopre do Zemlje višestruko je veća od svih energetskih potreba moderne civilizacije, ali njeno pretvaranje u električnu energiju pokazalo se kao skupo rešenje, i ta oblast još uvek je u razvoju. Istraživači su tako došli na ideju da iskoriste zrake svetlosti u svemiru, pomoću solarnih satelita. Paneli bi skupljali svetlost, pretvarali je u mikrotalase i slali na zemlju.

Iako zvuči kao naučna fantastika, solarni sateliti zaista bi mogli da budu odlično rešenje za korišćenje zelene energije.

IZRAELSKI PROJEKAT OSVAJA SVET

B92, Beograd

U poslednjih 20 godina, internet je virtualizovao veliki broj aktivnosti u našem životu. Već odavno ne listamo enciklopedije da bismo došli do informacije niti rasprostiremo mapu grada da bismo našli neku ulicu. Sve više kupujemo proizvode onlajn, gledamo filmove preko interneta, slušamo muziku, družimo se. Oko interneta je stvorena čitava kultura koja ne poznaje granice. Poslednjih godina razvile su se i društvene mreže koje omogućavaju

korisnicima da budu u vezi sa prijateljima širom sveta.

Opšte je poznato da je Fejsbuk najveća društvena mreža na svetu, ali teško je shvatiti razmere te veličine. Statistike su fascinantne – preko 900 miliona korisnika mesečno, preko 500 miliona korisnika dnevno. Samo Kina i Indija imaju više od 900 miliona stanovnika, a 500 miliona iznosi broj stanovnika Evropske Unije. Kako stanovnici Fejsbuka provode vreme na društvenoj mreži? Podaci su takodje fascinantni – postavljaju preko 300 miliona fotografija, objavljuju preko 150 miliona statusa i skoro 75 miliona linkova, a na to sve daju gotovo milijardu komentara dnevno.

Ova količina informacija je stvorila novi problem. Fejsbuk priznaje da nije u stanju da predstavi prosečnom korisniku više od 12% aktivnosti njegovih prijatelja. Zbog toga je nedavno počelo testiranje sistema koji će nam omogućiti da kupimo pažnju svojih prijatelja. Za samo nekoliko dolara, Fejsbuk će se pobrinuti da naši prijatelji vide "važne postove" koje delimo sa drugarima na Fejsu.

Jedan od omiljenih načina komunikacije jeste postavljanje muzičkih spotova, uglavnom sa YouTube-a. Prema podacima izraelske firme BeeFM, naši prijatelji i prijateljice na Fejsbuku u proseku postavljaju više od 30 muzičkih klipova dnevno. Kada se ta informacija ukrsti sa zvaničnom statistikom YouTube-a, prema kojoj korisnik Fejsbuka pogleda prosečno jedan video spot u 5 dana, postaje jasno da 99% muzičkog materijala ostaje nezapaženo.

Servis BeeFM – izraelski projekat, odlučio je da spase muziku, odnosno video materijal, i to na jednostavan i elegantan način. Iz BeeFM-a objašnjavaju na koji način servis radi – puštaju dobro "istrenirane" pčele da kao prave radilice u med pretvore nagomilan video materijal (pre svega muziku, ali i vesti i raznovrsne video klipove). Na taj način ćete sa jedne strane neprestano biti u toku sa dešavanjima u vašem Fejsbuk okruženju, ali BeeFM omogućava i više od toga. Naime, u nepreglednim prostranstvima interneta, naši prijatelji pronalaze izuzetne stvari kako za sebe tako i za nas. Primera radi, kada na YouTube-u tražite muziku Dejvid Bouvija, verovatno nećete strpljivo listati stranicu za stranicom sa njegovim najrazličitijim izvođenjima da biste otkrili njegov prvi televizijski nastup iz 1970. A to je, priznaćete, pravi biser.

BeeFM je našao način kako da sadržaj svih košnica vaših prijatelja učini pristupačnim. Na

njihovom sajtu <http://www.beefm.com> pre svega ćete primetiti ogromno "Play" dugme. To je s razlogom, jer nakon što ga pritisnete i odobrite BeeFM aplikaciji da se posluži vašim "News Feed"-om, možete da nastavite sa svakodnevnim aktivnostima, a muzika koju vaši prijatelji postavljaju će vas pratiti u pozadini. Naravno, nemaju svi prijatelji isti ukus, zato vam BeeFM omogućava da kontrolišete čiju i kakvu vrstu muzike ćete slušati.

Oduvek je neko birao informacije za nas. Nekada su to bili urednici televizije, novina, radija. Danas, u eri življenja na društvenim mrežama, to su naši prijatelji i prijateljice. Oni nam svakodnevno šalju poruke muzikom, a ovaj servis je našao efikasno rešenje kako da one dopru do vas.

ZANIMLJIVOSTI

OBLAČENJE PO ŠERIJATSKIM ZAKONIMA

Masovno hapšenje žena u Teheranu Iz strane štampe

U Teheranu je u toku masovno hapšenje žena koje nisu odevene po strogim islamskim propisima, izvestili su iranski mediji.

Policija hapsi one koje su vulgarno obučene, odnosno nedovoljno pokrivaju glavu i telo, a štampa piše da do toga dolazi na traženje naroda.

Uhapšene žene plaćaju novčanu kaznu, a rodbina je dužna da im donese u pritvor odgovarajuću odeću.

Provera primene verskih propisa o oblačenju vodi se intenzivnije svakih godinu-dve dana. Žena mora da pokriva glavu, ruke i noge, cipele ne smeju biti otvorene, niti sa štiklama. Muškarci ne smeju da idu u kratkim pantalonama, a rukavi košulja treba da su do lakata. Kravata nije deo odeće.

Ovi takozvani Hidžab-propisi važe i za krojačke radionice, one ne smeju da prime nepristojne porudžbine.

Propisa se moraju pridržavati u Iranu i nemuslimani, kao i turisti. Sličnu strogost u oblačenju primenjuje i Saudijska Arabija.

Po kojim zakonima se žene i muškarci oblače kod nas? Ko diktira modu u Izraelu? Pre svega klima. Na temperaturama preko 30 stepeni u hladu, malo ko razmišlja o modi

i verskim propisima, ali ima i takvih. Granicu pristojnosti većina određuje sama, iako nam ponekad dođe da sve skinemo sa sebe samo da se malo rashladimo. Naravno, to se ne dešava, ali zato ima dosta onih koji se zbog verskih propisa preko leta oblače kao da smo usred zime. Neko reče da mu je žao onih koji su primorani da se tako oblače po vrućini. Meni nije, nismo mi naterali muškarce da usred leta nose crne kaftane i filcane šešire, pa ne možeš u autobusu ni da stojiš pored njih zbog zadaha znoja koji šire oko sebe. Žene, ortodoksni vernici, uglavnom ne šire oko sebe miomirise kao muškarci, ali po potocima znoja koji cure niz njihovo lice, vidi se da bi rado skinuli perike i marame kojima prekrivaju glavu, a da ne govorimo da bi im sigurno prijalo da nose malo kraće suknje. No, svako ima prava da tera modu po svome, makar i na sopstvenu štetu.

UBICA I GAL AMIR IZLAZI IZ IZOLACIJE

Nakon 17 godina provedenih u samici, nadgledan 24 sata dnevno, Igal Amir, ubica premijera Ichaka Rabina, osuđen na doživotni zatvor, dobio je dozvolu da se pridruži drugim zatvorenicima. Iako će i dalje biti nadgledan svakih pola sata, Igal će moći da proučava Toru.

I dan danas sa gnušanjem se sećamo kako je Igal Amir hladnokrvno prišao premiju i ubio ga iz neposredne blizine. Iako se smatra da je to bio čin jednog usamljenika, verskog fanatika, ipak ostaje gorak ukus u ustima. Naime, Rabin je ubijen neposredno posle mirovnog skupa u Tel Avivu, gde su stotine hiljada ljudi izašle da podrže njegovu mirovnu politiku. Očigledno je Amir smatrao da treba poslati jasnu poruku izraelskom narodu i celom svetu da se to neće desiti. Kako god bilo, ubistvo Rabina je zaustavilo mirovni proces sa Palestincima i do danas nije nađena spasonosna formula.

Međutim, razlog za ovo kratko podsećanje je reakcija nekih krugova iz inostranstva, koji postavljaju pitanje humanosti izraelskih zakona na osnovu kojih je osuđen Igal Amir. Smeta im što je Igal Amir toliko dugo u samici i što se strogo nadgledaju sve njegove posete. Izrael nema u svom zakonu predviđenu smrtnu kaznu, a dušebrižnicima bi trebalo da bude jasno da Igal Amir nije poslat u zatvor na odmor, nego po kazni za težak zločin koji je počinio. M.F.

POSLEDNJA VEST

PRIZNANJE JEVREJSKOM MUZEJU U BEOGRADU

Sticajem okolnosti Nenad Fogel, predsednik Jevrejske opštine Zemun, uručio je Vojislavi Radovanović, direktoru Muzeja i Branki Đidić, sekretaru redakcije „Mi smo preživeli“ priznanje Keren Kajemeta iz Izraela. Na brdima Jerusalima posađeno 80 stabala koja su donirali članovi pomenute redakcije. Šuma je zasađena u čast „Leteće omladinske brigade“ iz Osijeka, koja je 1941. i 1942. godine učestvovala u prihvatanju i smeštaju u logor koji je bio otvoren u napuštenom mlinu u Đakovu. Među prvima su u logor stigli deca i žene, a kasnije i stariji muškarci. Praktično celokupno ekonomsko održavanje logora, snabdevanje pod izuzetno teškim uslovima, uz pomoć Židovske općine iz Osijeka i stanovnika okolnih mesta, preuzeli su omladinci. Zbog toga što su uspevali da se nađu na svakom mestu gde je to bilo potrebno, prozvani su Leteća brigada.

Bio je to period intenzivnog rada, kako u opštini, koja je brinula za snabdevanje, tako i u samom logoru oko organizacije života u logoru, stvaranja uslova za medicinsku službu, oformljenja dečijeg vrtića, prikupljanja odevnih predmeta i uopšte snabdevanja logora, u čemu su učestvovali i Jevreji iz okolnih mesta.

U prostorijama muzeja – s desna na levo – Branka Đidić, Vojislava Radovanović i Nenad Fogel

Delovanje Leteće brigade prestalo je aprila 1942. godine, kada su u logor stigle ustaše iz Jasenovca. Od oko 3.000 jevrejskih zatočenika, 600 logoraša umrlo je od mučenja i raznih bolesti (tifus je harao logorom) dok je njih 2.400 prebačeno u kompleks logora Jasenovac i odmah po dolasku svi su ubijeni.

ADVOKAT ŠLOMO MOŠIĆ–
ADVOKATSKA KANCELARIJA

ŠLOMO MOŠIĆ, ADVOKAT I
STRUČNI PREGOVARAČ -
POSREDNIK

Naša advokatska kancelarija se bavi
raznim predmetima iz sudske
prakse:

- dokumenti oko vlasništva i rastave
- priprema oporuka
- molba za provodjenje oporuke
- pomoć oko dobivanja oporuke
- pomoć oko podjele nasljedstva
- potraživanje vlasništva
- posredovanje u odnosu na oporuke i nasljedstvo

Advokat Šlomo Mošić je iskusan advokat u sudskim procesima, poznaje dobro osjetljivost situacije i brine za lični odnos sa svojim klijentima.

Jezik za komunikaciju: ivrit,
engleski, srpski/hrvatski

Za vezu:

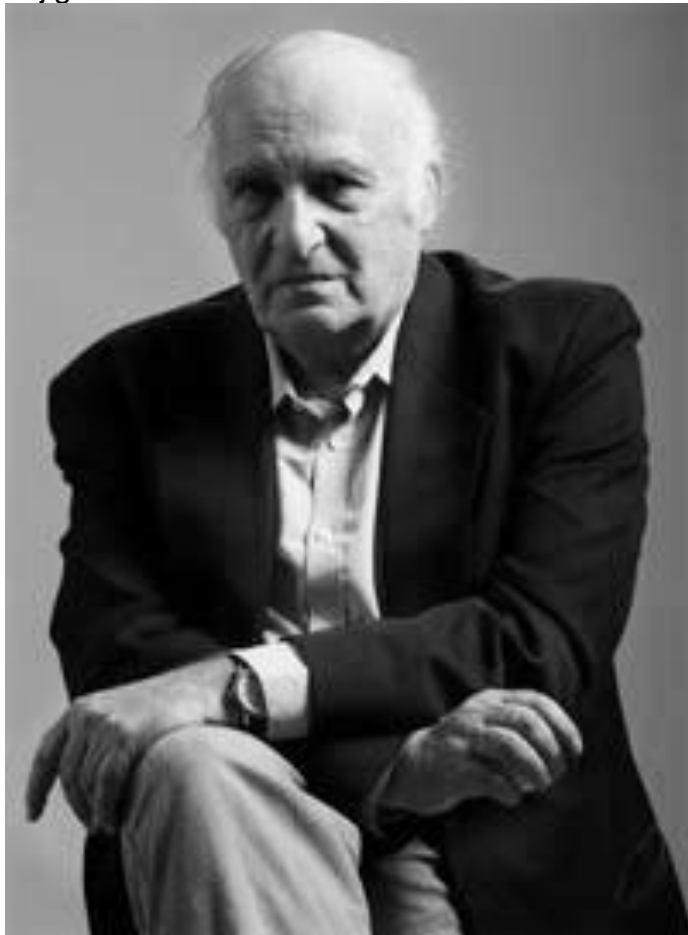
Advokat Šlomo Mošić, Bul. Palim 2,
Oren Bldg, Haifa, 33095

Tel: 04-8667449. Fax: 04-8667442
cell: 050-7892784, 24 sata na dan
e-mail: moshitz-law@013net.net

Ovaj broj Književnog dodatka posvećujemo Filipu Davidu, Profesoru na Akademiji za pozorište, film, radio i TV, književniku... za ovaj broj Filip David nam je ustupio dve neobjavljene priče.

BIOGRAFIJA

Filip DAVID (1940, Kragujevac). Diplomirao na Filološkom fakultetu (Jugoslovenska i svetska književnost) i na Akademiji za pozorište, film, radio i TV (grupa Dramaturgija). Književnik, dugogodišnji urednik Dramskog programa Televizije Beograd i profesor dramaturgije na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Jedan od osnivača Nezavisnih pisaca, udruženja osnovanog 1989. u Sarajevu koje je okupljalo najznačajnije pisce iz svih delova bivše Jugoslavije i osnivač Beogradskog kruga (1990), udruženja nezavisnih intelektualaca, Foruma pisaca i član međunarodne književne asocijacije "Grupa 99" osnovane na Međunarodnom sajmu knjiga u Frankfurtu.

Filip David

Napisao je više TV drama, filmskih scenarija. Objavio tri knjige pripovedaka: "Bunar u tamnoj

šumi", "Zapisi o stvarnom i nestvarnom", "Princ vatre", romane "Hodočasnici neba i zemlje" i "San o ljubavi i smrti", knjige eseja "Fragmenti iz mračnih vremena" i "Jesmo li čudovišta", "Svetovi u haosu". Priče i romani dobrim su delom zasnovani na hasidskim i kabalističkim motivima. Zajedno sa Mirkom Kovačem objavio "Knjigu pisama 1992-1995". Pripovetke i roman su između ostalih dobili nagrade: Nagradu "Mladosti", nagradu "Milan Rakić", BIGZ-ovu i Prosvetinu nagradu za najbolju knjigu godine, Andrićevu nagradu. Knjige su mu prevedene na više jezika, a pripovetke se nalaze u dvadesetak antologija.

PRICE

Jedna noć u Varšavi

Proučavajući istoriju italijanskog pozorišta otkrio sam trag koji je nagoveštavao mogućnost da je teatar Đulija Kamila doista postojao. U jednoj staroj knjizi, štampanoj 1578. godine, Toskanus među čuvenim Italijanima izdvaja Kamila, a za njegovo pozorište veli da nadmaša sedam svetskih čuda. Kamila opisuje kao najčuvenijeg poznavaoča hebrejske mistične tradicije, dobro upućenog i u filozofiju Egipćana i znanja pitagorejaca i platonista. U jednom drugom zapisu, međutim, Tiraboski uverava da je pozorište Đulija Kamila izmišljotina dokonih, i ako je postojalo onda je to bilo samo u glavama nekolicine posvećenih.

Ovakav zaključak izraz zle volje, ipak je daleko od prave istine. Dok ovo pišem imam na umu sve ono do čega je dovelo moje traganje: od prvih, nejasnih nagoveštaja u knjigama italijanskih pisaca, potonje lutanje između stranica prašnjavih knjiga kroz "velike i beskonačne odaje" u kojima se odražava naš preobraženi svet; do jedne čudne pozorišne predstave viđene pod neobičnim okolnostima u Varšavi.

Dva klasična dela "umetnosti pamćenja", *Ad Herennium* i Kvintilijanov *Institutio oratoria*, ukazuju na postojanje fantomskog sveta u kojem je materija zamenjena duhom, ali na osnovama i predstavama

materijalnog sveta. Onaj ko želi da usavrši pamćenje izgrađuje u svojoj svesti nizove prostorija, u tim prostorijama postavlja ormare, police, kovčege. Ovde se odlažu pojmovi, predstave, različiti zapisi svesti, od onih trivijalnih pa do onih u kojima su sadržane najveće tajne čovečanstva. Predsoblja, dnevne i spavaće sobe sa nameštajem i ukrasima delovi su složenih građevina u velikim, avetinjskim gradovima-arhivama, u ogromnim pustarama svesti. Ponekad, nešto poput senke preleće dugačkim hodnicima, a pred utvarom otvaraju se vrata, pale svetla u velikim sobama. "Kakva je to senka što se lagano kreće kroz pustu kuću? To je duh čoveka koji uzima ono što mu treba iz odaje pamćenja."

Ima osnova verovanju da je u ovim potonulim grandioznim naseljima prošlosti bilo takvih arhitektonskih dela kakva danas nijedan um više ne može zamisliti. Sve te ogromne građevine najčudnijih oblika, sve te odaje, muzeji, dvorci sa složenom, tajnovitom unutrašnjom arhitekturom nestajali su zajedno sa svojim tvorcima. Ostalo je nešto malo zapisa, no to je samo šaka praha sačuvana kao zemaljski trag ogromnih, iščezlih civilizacija. [ta znači, recimo, zapis da je Metrodoris Skepsis zasnovao svoj sistem pamćenja na dvanaest znakova zodijaka? Možemo gledati u nebo koliko hoćemo, ali tamo vidimo samo naš svemir hladan i dalek.

No, van svake sumnje je da postoji bliska i čvrsta veza između "umetnosti pamćenja" i Kamilovog mističnog pozorišta. Sve ono što se četiri stotine i pedeset godina posle Kamilove smrti može saznati o tom pozorištu svodi se na sledeće: Klasično pozorište, kako ga opisuje Vitruvije, odražava proporcije sveta. Kamilovo pozorište odražava nešto od same tajne kosmosa. Usamljeni gledalac ulazi u pozorište poput senke ili fantoma. Okružen je mnogobrojnim policama i fijokama od najplemenitijeg i najcenjenijeg drveta. U prostoriji se nalazi sedam kapija, sedam prolaza. Svaka kapija omogućava pristup jednom planetarnom redu u kojem posetilac pozorišta na način koji nije danas jasan stiže do najskrivenijih saznanja. Očevidno, Kamilov sistem zasnovan je na sedam stubova Solomonove Kuće Mudrosti. Tajna ovog magijskog pozorišta počiva na broju sedam. Tajnu svog pozorišta i njegovog scenskog mehanizma Kamil je otkrio samo jednom jedinom čoveku, Kralju Francuske.

*

U Varšavu sam doputovao u jesen 1985. da bih prisustvovao međunarodnom skupu na temu "Jidiš

pozorište". Svi strani gosti stanovali su u velikom hotelu "Grand". U očekivanju sutrašnjeg dana i predavanja koje će izložiti istorijat jidiš teatra u Poljskoj, Rusiji i Americi, prošetao sam prostranim predvorjem hotela. Smestih se zatim u udobnu fotelju pored velikih prozora i počeh da prelistavam knjigu izabranih jidiš drama, moje, inače, i u drugim prilikama, omiljeno štivo.

Neki čovek sede prekoputa mene. Tako se upadljivo trudio da skrene pažnju da u jednom trenutku skoro pade preko okruglog stola koji nas je razdvajao. Podigoh pogled s knjige; ugledao sam malenog čoveka živih, nemirnih očiju. On se nakloni i počeh da priča kako je došao čak iz Amerike da bi prisustvovao međunarodnom skupu. Ispostavilo se ubrzo da je blizak rođak Džozefa Latajnera, osnivača jidiš teatra u Njujorku. Upustismo se u razgovor koji nije mogao da prođe bez spominjanja tkao slavni imena kao što su Avrohom Goldfaden, Dovid Herman, Švarc i Granovski.

U razgovoru zaboravimo na vreme. Moj sagovornik, zvao se Mojše Heršbojm, pogleda na časovnik. Svečano saopšti da sam večeras njegov gost. Preko svojih poljskih veza došao je do adrese jednog malog, nepoznatog jidiš pozorišta koje svoje ekskluzivne predstave igra za unapred izabran krug posetilaca. Igraju uvek jedan isti pozorišni komad, čuvenog "Dibuka" Solomona Zejnvela Rapaporta, poznatog kao S. Anski, delo koje su učinili čuvenim pozorište iz Vilne i moskovska "Habima".

Tačno u osam časova na uglu, u blizini hotela, čekala nas je kočija. Gospodin Heršbojm pope se u kočiju kao da je to uobičajen način prevoza u naše vreme. Ništa mi drugo nije preostalo nego da ga sledim. Konjske kopite odjeknuše po asfaltu i mi krenusmo. Išli smo ka nekom od starih delova grada, jer uskoro asfalt zameni kaldrma. Provirih kroz prozor, u tami su se nazirale niske, zbijene, trošne kuće. Učini mi se u trenutku da se zapravo na volšeban način vraćamo u Galiciju i Karpatiju, u prvu postojbinu jidiš pozorišta, i da će nas pred vratima tog tajanstvenog, od sveta skrivenog pozorišta, dočekati večeras toliko spominjani slavni Avrohom Goldfaden.

Posle dužeg truckanja i vožnje u potpunom mraku i tišini, brbljivi Heršbojm očevidno i sam beše podlegao čudnim okolnostima ovoga putovanja, zaustavismo se verovatno negde na samoj periferiji velikog grada. U daljini se čuo lavež pasa, a ništa od uobičajenih zvukova metropole. Izašli smo iz kočije i nađosmo se u velikom, kružnom dvorištu. Iza nas se

zatvorila teška, hrastova kapija, a svetlosti nekoliko fenjera koje su nosile osobe čija lica nismo mogli da sagledamo pokazivale su nam dalji pravac kretanja. Želim da napomenem kako za čitavo vreme trajanja ove avanture nismo zapravo mogli da sagledamo naše domaćine. Od ulaska u kočiju, za vreme boravka, i u povratku, promicali su kao senke, precizno nas vodeći po određenom planu, ali, očividno, ne želeći da saznamo ni ko su, ni šta su.

Naši tajanstveni vodiči pokretima fenjera staviše nam do znanja da se razdvojimo. Pri slaboj svetlosti mogao sam da nazrem jednu dugačku građevinu koja se ispred nas pružala kao neki bedem sa više ulaza. Jadnoga Heršbojma, koji je počeo da pokazuje očigledne znake straha, jer se sve ovo, nema sumnje, razlikovalo od onoga što je očekivao, povedoše prema jednom ulazu, a mene prema drugom. Kročih u mračan hodnik. Iz tame izroni ruka, kome je pripadala nisam video, i povuče me za sobom. Hodao sam korak po korak, kao slepac, vođen tuđom voljom. Konačno, bio sam ostavljen u prostoriji s nizom malenih otvora na tavanici, odakle je dopiralo slabo svetlo nepoznatog izvora. Ova velika soba, nazovimo je tako, u kojoj sam se upravo nalazio, beše obložena plemenitim drvetom. Ono što odmah uočih behu niše, ukupno sedam na broju i, koliko sam mogao videti u ovoj polutami, svaka niša imala je jedna vrata. U isti čas nametnu mi se sličnost sa Kamilovim pozorištem sa sedam kapija i sedam prolaza, zasnovanih na sedam stubova Solomonove Kuće Mudrosti.

No, nisam imao vremena da razmišljam o ovoj zapanjujućoj podudarnosti, jer u isti čas započe predstava. Otvoriše se vrata pokrajnih niša odakle pohrli gomila prosjaka i skitnica. Njihova mršava, koščata tela izvijala su se sve brže i brže u ritmu nečujne muzike. Sve ih je zahvatilo ludilo igre. Bila je to gozba siromašnih. Iz niše u sredini pojavi se mlada. Ona, veli priča, ide na groblje da poseti dušu svoje mrtve majke da bi dobila dozvolu za venčanje. Tu shvata da duše onih koji su umrli pre vremena nastavljaju da žive kao demoni u tuđim telima. Nisam čuo nijednu reč, ali nema sumnje da je čitava ova igra, ako se to tako može nazvati, bila inspirisana čuvenim delom S. Anskog. Preda mnom se uskoro odvijala zastrašujuća ceremonija isterivanja zlog duha u ritualu svitaka, sveća i hasidskih odora. Svi ti ljudi i žene, osetih odjednom i zadrhtah na tu pomisao, dolazili su pravo iz groba. To osećanje pojačavalo je uverenje da u svakom od tih lica, što su na nekoliko koračaja od mene igrali tu "igru smrti",

prepoznajem lica meni dragih i prijateljskih osoba koje već dugo nisu među živima. Sada su sve kapije na nišama bile otvorene, i izgledalo je da odatle naviru novi učesnici predstave. Velika soba beše tako ispunjena da više nije bilo nimalo slobodnog prostora. Sve se to može porediti samo sa nekom užasnom mórom koja čoveka zaokupi do te mere da više nije siguran za vlastiti razum.

Odjednom dobih utisak da se prostor koji se ispunjavao avetinjskim telima širi. Doista, nije se radilo o varci čula: zidovi su se pomerali, tavanica razmicala, kapije su plovile u praznom prostoru; svuda unaokolo, gore i dole, lebdele su zvezde i mi sa njima u beskrajnom svemiru. Možda je ovo trajalo samo jedan tren, a možda i mnogo duže, ali silina ovoga utiska bila je takva da sam izgubio svest. Sledeće čega se sećam jeste kako uz Heršbojmovu pomoć ulazim u kočije. Njegovo lice bilo je podnadulo, oči iskolačene. Dok smo se vozili nazad pričao je uzbuđeno, ali to je bio zapravo dijalog koji je vodio sa samim sobom. Iz njegovih nepovezanih rečenica saznah, međutim, da je imao uzbudljiv susret sa pokojnicima, rođenom ženom i decom nastradalim u holokaustu, kao is sa najvećim od velikih jidiš pisaca kao što su Mojše Hurvič, Jojsef Jehude Lerner, David Pinski i Osip Dimov.

Izađosmo opet na onom istom uglu, i pod dejstvom onoga što smo doživeli jedva nekako dođosmo do hotela. Tu smo se razišli, svako je pošao u svoju sobu. Spavao sam dugo, bez snova. Kada sam se probudio jedva sam pokretao prste, a nešto poput plamena gorelo mi je u telu. Primetih da su mi po rukama izbili golemi plikovi od opekotina. Iz spisa kabalista poznato je da neoprezno približavanje velikoj tajni može da uništi znatiželjnika. Ali, ja sam zapravo video samo delić tajne. "Niko ne zna pravi red u Tori, jer delovi Tore nisu u svom pravom rasporedu. Kada bi bili, svako ko ih pročita mogao bi da stvara svet, diže iz mrtvih i čini čuda. Zato pravi red u Tori zna samo Bog."

Malenog Mojše Heršbojma, moga sudruga u neobičnoj i opasnoj noćnoj avanturi, više nikada nisam video. Tog jutra otputovao je u Njujork nikome se ne javljajući. Svi moji naponi da s njim ponovo stupim u vezu pokazali su se, do dana današnjeg, bezuspešni.

PREPISIVAČ TORE

Kada se u Rimanovu pojavila epidemija jedne nepoznate, opake, i po svemu neizlečive bolesti, ugledni Jevreji toga gradića osnovali su veće koje je trebalo da ustanovi odakle dolazi ova strašna pošast i ima li joj leka. U veću su se našle najumnije glave, najbogatiji trgovci i darodavci sinagoge. Dugo su sedeli i razgovarali iznoseći dokaze i protivdokaze, razmatrajući ne samo ono što se događalo u Rimanovu, nego i u bližoj i daljoj okolini, pa i čitavom svetu. I na kraju zaključiše da je ova nesreća posledica sve većeg propadanja ljudskog roda, da u ovoj generaciji verovatno nema skrivenih pravednika, da su zaboravljene pouke čuvenog kabaliste Isaka Lurije zvanog Lav da svaki Jevrejin na svetu, ma gde bio, mora činiti samo dobra dela kako bi se izašlo iz perioda velike nesreće prouzrokovane raspadom božanskih posuda prilikom stvaranja sveta. A to što je u ovome času velika nesreća snašla Rimanovo znači da je središte greha upravo tu. A gde je greh mora biti da je i grešnik.

U ovom gradiću živeo je samouki drvodelja Isak Horovic. U svako nastanjenom mestu ima raznih ljudi, pa i čudaka. Isak je bio upravo onaj o kome su se pripovedale različite priče čiju istinitost nije imao ko da proveri jer je živeo sam, bez ikoga svoga. Taj je čovek imao ono što se naziva »zlatne ruke« jer predmeti koje je pravio od drveta zaista su bili dokaz njegovog velikog dara. Na drvenim predmetima sa jednakom veštinom utiskivao je raznolike, čudesne razbarije, kao i bića iz životinjskog sveta, ribe, ptice, konje. No, sigurno, njegovo najznačajnije delo, zbog kojeg je i stekao poštovanje stanovnika Rimanova, bila je drvena sinagoga, sa posebnom zimskom sobom, koja je po svedočenju očevidaca nadmašivala u svojoj lepoti čuvene sinagoge brvnare u Jablanovu, Lutomirsku, Zabrudovu i Volpi.

E, pa sad, neki se prisetiše da naveče u kući ovoga osobenjaka gori neko čudno svetlo koje se ne može opisati poznatim rečima jer se očevidno radi o prizivanju nepoznatih sila. Drugi, opet, rekoše kako su njegove slike tako verno nasikane da su dobijale natprirodnu moć, pa je spomenut slučaj kako je na očigled vlasnika jedne drvene činije, ptica naslikana na toj činiji odlepršala kao da je stvarna, a da je drvodelja preko slike jata riba morao naknadno na zahtev vlasnika da uslika i mrežu kako ribe ne bi utekle u obližnji potok. Pošto su se u ovim mutnim vremenima mogle čuti razne priče jednako da je Isak Horovic čudotvorac i skriveni pravednik kao

i one druge da su ga zli demoni uzeli pod svoje, većnici pozvaše u pomoć rabi Baruha iz Lvova poznatog po svome prepoznavanju demona i tajnih formula za isterivanje demona.

Lvovski rabi umeo je da svojim unutrašnjim okom sagleda nevidljivi svet, svet tajnih i skrivenih znakova, da otkrije ono što je običnom ljudskom pogledu nedostupno. Odmah po dolasku u Rimanovo rabi zatraži da ga odvedu do sinagoge jer je iskusni zadik dobro znao da su najsvetija mesta i mesta najvećih iskušenja. Zatraži da pred njim odmotaju svitak Tore koji se nalazio u prekrasno izrezbarenoj drvenoj kutiji. Ukazaše se slova svetog spisa koji je svojom rukom ispisao drvodelja, slikar i krasnopisac.

Rabi se zagleda u gusto ispisani pergament, promrlja reči koje niko nije razumeo, svitak buknu u plavom plamenu, slova uz ciku kao da su živi stvorovi nestadoše u bledeoj vatri, a na pergamentu se pojavi sasvim novi tekst, zabranjena Knjiga Enohova, najčuvenije delo stare magije, apokrif odbačen od onih koji su uvereni da je magija koju su pobunjeni i pali anđeli dali patrijarhu Enohu, petom Adamovom unuku, velika opasnost i nesreća za ljudski rod. I ukaza se natpis: »U kojoj se meri približavaš Bogu, u istoj meri ti se približava Satana«.

Posle ovako ubedljivog i očevidnog dokaza o velikom grehu prepisivača Tore drvodelja je doveden u sinagogu koju je napravio svojim rukama, kao što je i svojim rukama prepisao Toru u čijem je telu (jer Tora je živi organizam) posadio otrovnu otrovnu biljku magijske knjige. Isaka Horovica lancima privezaše na stub pored ulaza u sinagogu i pošto mnogi žitelji Rimanova prođoše pored njega uz pogrdne reči, rabi Baruh naredi da krivac ostane u sinagogi čitavu noć bez hrane i vode u molitvama kojima će pokušati da iskaje svoj greh. Bio je to način utamničenja jednako poznat u jevrejskim i hrišćanskim bogomoljama. Nazivan je »kuna« što znači stub srama. Optuženi su lancima vezivani za zid sinagoge ili hrišćanske crkve blizu ulaza kako bi svako ko ulazi u sveti hram mogao da vidi grešnika i njegovu sramotu.

Negde blizu ponoći kada slikopisac osta sam sa svojim mukama, bljesnu zrak svetla i pred njega se spusti božiji anđeo. Po svemu sudeći bio je to arhandeo Urijel koji je bio Enohov vodič kroz podzemlje, jedan od četiri arhandela što okružuju presto Tvorca. Spusti se u svom sjaju pred utamničenog i okovanog jadnika. A ovaj, ugledavši božjeg stvora, upita zašto ga Gospod ovako kažnjava, u čemu je njegova krivica. Anđeo odgovori: »Nisi bio pažljiv u prepisivanju Tore. Pet knjiga Tore jesu

ime Svetoga, neka je blagosloven...ako izostaviš ili dodaš samo jedno slovo, time rušiš ceo svet«. Isak se tada priseti da je jedne noći dok je obavljao ovaj sveti posao, ispisivao reči Tore na pergamentu, za trenutak zatvorio oči da predahne, a kada ih je otvorio pored njega je kao senka proleteo serafim sa dvanaest krila. Na pergamentu je ostala jedva vidljiva mrlja koju nije uspeo da obriše, znak palog anđela koji ruši snagu i obilje moći božije. To demonovo umetnuto slovo poremetilo je uzvišeni i neprikosnoveni sklad slova, reči i rečenica u Tori i ispod privida prave i svete Tore ispisalo je magijsku knjigu palih anđela.

Stari drvodelja uvide svoju ogromnu krivicu iako, istina, učinjenu mimo volje i pod senkom sveprisutnog demona. »Nepažnjom si doveo u opasnost postojeći poredak stvari, harmoničan poredak sveta«, reče arhandeo. »Kuga je stigla u Rimanovo, a uskoro će zahvatiti čitavu Poljsku, Ukrajinu, Galiciju, Rumuniju, Litvaniju...«. Prepisivač Tore nije mogao da zadrži suze koje počеше da se slivaju niz njegovo izmučeno, izborano lice. »Moraš se moliti, duboko, skrušeno, a onaj ko gospodari sudbinom sveta doneće svoju odluku zavisno od iskrenosti i snage tvoje molitve...« Izgovorivši ove reči koje nisu predstavljale utehu, ali ni gušile nadu, rastvori se u svetlosti a potom utonu u tamu drvenog svoda sinagoge.

Ovaj jadnik se predade molitvi. Kao što je sudbina sveta sadržana u svakom slovu Tore, tako je sadržana i u svakom pojedinačnom životu, jer rečeno je još u starim knjigama da svet menjaju dela pojedinca, više nego čitavih naroda. Dogodilo se, verovatno ne slučajno, da su baš te noći dve skitnice lutale ovim krajem, a pošto noć beše hladna i kišovita, odlučise da se sklone u sinagogu koja im se ukaza pored puta. Kažnjenik, prikovan uz zid sinagoge, udubljen u molitvu, ne primeti ih. Njegovo jednoličan šapat koji se širio sinagogom kao neka nebeska muzika zaustavi skitnice. Taj glas kao da nije dolazio iz ovog kažnjenika, nego negde sa svodova brvnare. Obojica, zastrašeni tajanstvom toga jedva čujnog, opčinjućeg glasa, pokušali su da pobegnu, nazad u tamu kišne noći. No, nešto jače od njih, zaustavi ih. A onaj mlađi, mimo svoje volje, izvadi nož koji je čuvao za pojasom, sakriven iza prosjačkih prnja. Neka sila, mnogostruko jača od njegove volje učini da zamahne sečivom koje bljesnu poput božanske munje. Sečivo se zari pravo u srce prepisivača Tore.

*

Rano ujutru rabi Baruh gledao je u beživotno telo Isaka Horovica sklupčano na podu sinagoge, pred otvorenim molitvenim ormanom u

kojem su na pregamnetu blistala slova svete knjige. Na neki volšeban način slikar i teksopisac bio je oslobođen svojih okova. U njegove grudi bio je zaboden nož na čijoj su dršci bila ispisana četiri slova, Tetragamoton. Rabi Baruh se obrati okupljenima. »Da li znate šta je prava, spasonosna molitva? Kada je čovek toliko obuzet molitvom da ne oseti nož koji mu se zariva pravo u srce«. Tek što to reče, a iznad umrlog buknu crni plamen koji se rasu preko belog plamena, na onaj isti način kako je nekada davno ispisivana mistična Tora.

Svet je još jednom bio spasen, za kratko ili za dugo, to niko ne može znati.

DONACIJE

150 NIS za HOJ, Marković Edna, Haifa

300 NIS za HOJ, povodom smrti roditelja Helene i Jakoba Kabilja iz Natanije

50 NIS za HOJ, Goran Rajs iz Jerusalima

100 NIS za Most, Hermina Lang, Holon

500 NIS u spomen na brata Jožicu Steiner, Miriam Steiner Aviezer, Givataim

300 NIS Povodom godišnjica smrti dragih roditelja Mr.Ph.Samuela Elazara i Flore rođene Pesah iz Sarajeva, sin Mirko Elazar sa porodicom.

50 NIS za Most, Helga Ungar, Natanija

200 NIS za HOJ, Šošana Brainer, Rišpon

200 NIS za HOJ, Brainer Ruven, Rišpon

200 NIS za HOJ, Lederer Miriam i Josi, Herculija

300 NIS za Socijalni fond, Alkalaj David-Dido, Jerusalim

300 NIS za Most i 100 NIS za HOJ, povodom 20 godina od gubitka dragog, plemenitog i voljenog supruga, oca i dede Morica Montilja, supruga Ela, sin Sami i kćerka Ina

Zahvaljujemo se svim donatorima na priložima i pozivamo sve koji mogu da pomognu naše aktivnosti da to učine.

DOĐITE NA GODIŠNJU SKUPŠTINU HITAHDUTA

Malo ćemo raditi, a možemo i da se družimo! Da čujemo novosti i da se bar vidimo!

Urednik Mosta, **Milan Fogel**, na književnom konkursu *Bejahad 2012.* dobio je treću nagradu. *Evo te priče.*

IZMEĐU DVE UZBUNE

Retko mi se dešava da me napusti literarna muza, da nemam ideju o čemu da pišem. Gledao sam prazno u tastaturu kompjutera kada se oglasila sirena za uzbunu. 'Samo mi je još to trebalo', pomislio sam, ali nisam odustao od namere da napišem priču. Nisam ni potrčao u sklonište, ostao sam u udobnoj stolici.

Pogledao sam kroz prozor i pomislio da bih mogao da pišem o proleću u Izraelu. Posle obilnih kiša, kojima nas je Bog ove godine podario, sve je ranije počelo da buja. Miris proleća se uvukao u kuće, isterujući memlu koja se preko zime uvukla u sve sobe. Posebno mi je smetala u spavaćoj sobi; imao sam utisak da krevet samo mene čeka da ga ugrejem, da se oslobodi neprijatne vlage. Da, to može biti tema za priču. Taman sam otkucao nekoliko redi, kad sam zbog strašnog praska, činilo mi se da je raketa eksplodirala tačno iznad moje glave, odskočio sa stolice. *Kipat Barzel*, u prevodu gvozdена kapa, učinila je svoje. Nije ni alarm bio uključen, naši su uspeli da u vazduhu presretnu još jednu raketu ispaljenu iz Gaze na Aškelon. Izleteo sam na prozor i jasno video trag rakete presretača. Nisam bio jedini koji je potrčao da vidi gde su pali geleri. Komšije, a najviše deca, veselo su pokazivala beli trag koji se polako razilazio na plavom nebu. 'U pravi čas', komentarisao je general u penziji, komšija, koji se najbolje razumeo u raketno naoružanje. 'Raketa je letela pravo u Bolnicu', general je šarao prstom po nebu, pokazujući prisutnima putanju koja je potvrđivala njegove reči. Nisam smeo ni da razmišljam šta bi se desilo da je raketa eksplodirala u Bolnici. Kao da onima tamo nije dovoljno njihovih muka, nego im još trebaju povrede od gelera. Inače je bolnica mesto gde se najviše umire, ali ne na ovaj način. I oni koji čekaju izlečenje, kao i oni koji se spremaju na poslednji put, zaslužili su bar malo mira.

Vratio sam se za kompjuter, ali mi više nije bilo do proleća i cveća. Prizivao sam muzu da mi se javi, ali ona je zanemela. Nije valjda poginula od rakete? Sa užasom sam se setio fotografije deteta stradalog od leteće bombe. Brzo sam izbrisao neprijatnu scenu iz glave i napregnuo sve vijuge da nađem drugu temu.

Setio sam se. Ja sam strastven pecaroš, a još nisam napisao nijednu priču o ribolovu na Mediteranskom moru. Naša obala se nalazi na

otvorenom moru, nema romantičnih zaliva, tek po koja stena u vodi, uglavnom pesak. Beskonačne plaže, ali opasno more. Morske struje mogu veoma lako da vas povuku na pučinu pa je i za iskusne plivače muka da se vrate na obalu. Zato nedaleko od obale postoje dugačke brane, napravljene od ogromnih kamenih gromada koje su donete iz pustinje Negev – verovali ili ne, u Negevu ima više kamena nego peska, što je obično prva asocijacija kada se spomene pustinja. Iza kamene zaštite kupači mogu da uživaju, a mi pecaroši tu nalazimo raj za pecanje. Taman sam počeo da opisujem velike i male ribe, koje su najčešće trofejne, jer velike se retko upecaju, kad se ponovo oglasila sirena za uzbunu. Žena me je udarila po leđima i strogim glasom naredila da odmah krenem s njom u sklonište. 'Ili idemo zajedno ili ne idem ni ja', rekla je, a na zgrčenom licu se očitavao bes, ili strah, zbog onih koji nasumice bacaju bombe, ne razmišljajući gde će eksplodirati. Nije vredelo opiranje, morao sam da se povinujem njenoj naredbi. Nismo bili prvi koji su stigli do skloništa, ali unutra se nije moglo. Teška gvozdена vrata su bila zaključana, komšija, kod koga se nalazi ključ, bio je na službenom putu. Deca su i dalje veselo cičala, sve ih je to veoma zabavljalo, naročito im je bio interesantan stari Moše, koji se jedva dovukao do skloništa. Moše je počeo da bogoradi na arapskom, na hebrejskom nema tako zgodnih psovki, i da sakuplja *minjan*, deset odraslih muškaraca, da se pomolimo Bogu da nas zaštiti od raketne napasti. Kad sam video da jednog dečka uporno ubeđuje da je već napunio 13 godina, to jest, da je punoletan po jevrejskim propisima, jer nikako nije mogao da okupi *minjan*, odlučio sam da se vratim u stan. Jasno mi je bilo da nas neće biti dovoljno da Bog čuje naše zapomaganje. Ponovo sam bio pred kompjuterom, ali mi se više nije dopadala ideja o pecanju na Mediteranskom moru. Sama pomisao da je možda neka raketa eksplodirala na obali, i ponovo odnela nečiji nevini život, sprečila me je da se posvetim tako interesantnoj temi. Uzgred, setio sam se Ruskinja, koje se kupaju u moru u svako doba godine i problema koje sam zbog njih imao sa ženom. Žena je uvek precenjivala moje udvaračke sposobnosti, kao i ja ulov, kojim sam se hvalio, naravno, kad niko ne vidi šta sam upecao, a pošto u priči o moru nikako ne bih mogao da zaobiđem Ruskinje, tema mi definitivno nije bila interesantna.

Ponekad dok pišem slušam muziku sa radio aparata, onu laganu iz 60-tih. To me opušta, a

i popravlja raspoloženje. Međutim, kada sam uključio radio, skoro svaku pesmu su prekinuli da bi nam dali najnovije informacije, koji deo Juga je pod napadom raketa iz Gaze i koliko ima poginulih ili da nas samo obaveste šta će vlada preduzeti kako bi se zaštitili građani. Ljudi su stradali od raketa, a i pod okolnostima koje je teško predvideti. Na primer, kad su čuli alarm, dva vozača su se toliko uspaničila da su napravili sudar u kome su oboje povređeni. Javnost se podelila. Jedni su tvrdili da su Palestinci krivi za sudar, jer da nije bilo njihovih raketa ni sudar se bi dogodio. Drugi su samo odmahivali glavom. Zar za tolike godine, koliko je Izrael u ratu sa svojim susedima, vozači još uvek nisu naučili kako treba da se ponaša u takvim situacijama.

Onda su nas obavestili da deca sutradan neće imati nastavu, zbog opasnosti da stradaju na putu do škole. Pomislio sam, eto iznenadne prilike da budu malo više sa roditeljima, u slučaju da mama i tata nisu morali da odu na posao. Nema veze, bar jedan dan neće morati da jedu industrijsku hranu, od koje se samo nezdravo goji. Hrana! Odjednom mi je sinula sjajna ideja o čemu da pišem. O falafelima! Falafeli moraju biti interesantni, naročito ženama koje drže dijete. Arapsko-jevrejski recept za pravljenje ćufti u kojima nema mesa. Glavni sastojak je leblebija, a specifičan ukus mu daje gomila mediteranskih začina, te zato nije retko da oni koji prvi put jedu falafele pomisle da je u pitanju mesni obrok. To je tema! Pa neka neko posle kaže kako nemamo ništa zajedničko sa našim komšijama Palestincima. Jedino ne znam kako da ih ubedim da bi mogli da se gađamo falafelima umesto bombama, ali bio sam blizu rešenja. Taman sam osmislio priču kada su se ponovo oglasile sirene. Nisam čekao da me žena opomene da moramo u sklonište. Naše sklonište je i dalje bilo zaključano, ali je zato postojalo veliko sklonište u Tržnom centru, koji se nalazi nedaleko od naše zgrade. Supruga je zgrabila torbu sa dokumentima, i parama, jer nikad se ne zna gde će bomba pasti, možda baš na naš stan, a nije zgodno ostati na ulici bez ičeg. Kada smo izašli na skoro praznu ulicu, Bogami, potrčali smo da što pre stignemo do Tržnog centra. Na putu smo ponovo čuli sirene za uzbunu, ali nismo se zadržavali da tačno odredimo u kom delu grada je eksplodirala leteća bomba. Gusti dim, koji se dizao u nebo, govorio nam je da je učinjena šteta, ali o eventualnim žrtvama nismo imali vremena ni da mislimo.

Konačno smo stigli do sigurnog skloništa. Supruga je brzo došla do daha. Prosto nisam verovao kako je brzo doživela metamorfozu. Nestao je strah, a zadovoljan osmeh raširio se

na njenom licu. 'Samo da vidim da li su dobili kremu za suhu kožu?', rekla je i utrčala u veliku parfimeriju. Polako sam krenuo za njom, još uvek nezadovoljan što nisam završio priču o falafelima. Ozareno lice moje supruge mi je govorilo da je stigla krema za suhu kožu. Dobro, pomislio sam, bar neke koristi od ovog trčanja. Uopšte mi nije jasno odakle je na kasi počela da vadi neke druge kreme, parfem po promotivnim cenama, za koji sam mogao da kupim nov komplet za pećanje, a i neki prašak, za koji ni danas ne znam čemu služi. 'Zbog tvog mira smo došli ovamo', nisam mogao da dođem sebi. 'Vidiš, mene baš kupovina smiruje. Ne mislim o mogućim posledicama'. Nije imalo nikakvog smisla da kažem da mene te kupovine više uzbuđuju od raketa iz Gaze. Čim je platila račun, uzeo sam je pod ruku i odmah smo pošli kući. Nismo trčali, žena je bila sasvim smirena.

Kad smo se vratili, supruga više nije htela da se odvoji od mene. Sela je i počela da čita šta pišem. 'E, moj mužu, nemoj da pišeš o stvarima o kojima nemaš pojma. Znaš li ti koliko falafel upija ulja, kolika mu je kalorična vrednost?'

Tada mi je stvarno bilo svega dosta. Em sam bio svaki čas dekoncentrisan, em moja draga muza nije htela da mi podari ideju o čemu da pišem. Kažu da život piše najuzbudljivije romane, valjda će se ovih dana dogoditi nešto o čemu bih i ja mogao da pišem, nešto novo što svet do sada nije znao.

"Praznik"

Praznik ... praznu... dušu pravi
Kako ...prolaze godine
Možda ... dragi jel se stari
O tome ...malo istine
To su duše tužni dani
Bude stara osećanja
Bože... prošli tolki dani
Kakve??? promene u nama
Spominje...na divne dane
Ruke koja suzu briše
Branitelja našeg ...mame Ne miluje...
teši... više
Ni tatinog glasa nema
Dodir ruke... nežne...snažne
Našeg ...sigurnog... bedema
Što odluke pravi ...važne
U snovima nekad s nama
Pojave se lica draga
Ko onda... brine se mama
Šta je s vama deco... sada
Nestale... drage i mesta
Spominju... praznični dani
Srce čuva... sve sto nesta
S uspomenom...nismo sami
P.S. Sad se oko vlaži malo
Srca ...seta nam pokriva seta=tuga
Svega dragog što nestalo
Pamti duša...dok je živa

Nisim